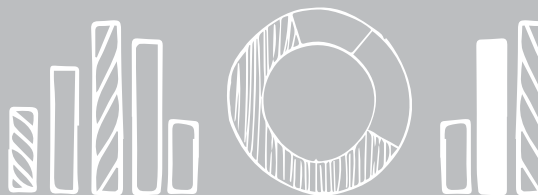

2

DISKURSSIANALYYSI POLIITTISUUTTA ILMENTÄVISTÄ MERKITYKSISTÄ LAPIN MATKAILUSTRATEGIASSA 2015–2018

*Kati Kyyrö
Emma Vikholm*

JOHDANTO	18
POLIITTINEN VALTA MATKAILUSTRATEGIOISSA	19
Matkailun poliittisuus	19
Matkailustrategia	21
Strategiat ja poliittinen valta	22
Luvut poliittisena välineenä matkailussa	23
MATKAILUSTRATEGIAN DISKURSSIANALYYSI	24
Lapin matkailustrategia 2015–2018	24
Diskurssianalyysi	25
Tutkimusetiikka	27
VALLAN DISKURSSIT LAPIN MATKAILUSTRATEGIASSA	28
Saavutettavuus	29
Turvallisuus	33
Saamelaisuus	34
YHTEENVETO	36

JOHDANTO

Matkailu on moniulotteinen ilmiö, joka vaikuttaa ihmisten elämään niin elinkeinona kuin vapaa-ajan toimintanakin. Matkailun ja poliittisuuden yhteen kietoutuneisuutta ei voida kiistää, sillä politiikka kehystää niin matkailutoimintaa niin valtion, kaupungin kuin yrittäjän näkökulmista. Poliitiikan läsnäolo näkyy myös yksittäisen matkailijan toiminnassa: jokin valtio voi esimerkiksi olla poliittisen tilanteensa takia liian vaarallinen matkailukohteeksi. Valtiot ja alueet voivat myös rajoittaa matkailijoiden määrää erilaisilla sääöksillä.

Tutkimme, miten poliittisuus ilmenee Lapin matkailustrategiassa 2015–2018. Tavoitteenamme on löytää poliittisuutta ilmentäviä merkityksiä diskurssianalyysin avulla. Yhtenä tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa matkailun eri toimijoille käyttökelpoista tietoa matkailun poliittisuudesta.

Tutkimuskohteen valintaan vaikuttivat kiinnostuksen kohteemme. Olemme kiinnostuneita matkailusta yhteiskunnallisena ilmiönä, joten halusimme saada tutkimukseen mukaan sosiologisen näkökulman. Tutkimuksemme keskeiseksi käsitteeksi muotoutui matkailun poliittisuus. Poliitiikalla voidaan tarkoittaa useita asioita: se voi olla vallankäyttöä tai taistelua vallasta, hallitsemista, konflikteja ja yhteistyötä. Ideaalitulanteessa politiikka on yhteisten asioiden hoitamista. (Paloheimo & Wiberg, 1997, s. 15.)

Liitämme poliittisuuden käsitteen matkailustrategiaan. Tavoitteenamme on selvittää, millainen on poliittisuuden olemus matkailustrategiassa ja millaisia merkityksiä siitä rakentuu. Päättökysymyksemme on: Miten poliittisuus ilmenee Lapin matkailustrategiassa 2015–2018? Osakysymykset ovat seuraavat: Millaisia matkailun poliittisuuden diskursseja Lapin matkailustrategiassa ilmenee? Miten matkailun poliittisuuden diskursseista puhutaan? Miten luvut ilmentävät matkailun poliittisuutta valitsemisamme diskursseissa?

Matkailupoliitiikkaa on tutkittu Suomessa melko niukasti, vaikka politiikka on merkittävä taustavaikuttaja matkailussa. Sokura (2015) tarkasteli opinnäytetyössään Suomen matkailupoliitiikkaa ja matkailustrategioita vertaillen niitä myös kilpailevien maiden matkailupoliitiikkaan. Kansainvälisesti matkailun poliittisuutta tutkineet Dredge ja Jamal (2016) painottavat matkailun poliittisuutta koskevan tutkimuksen tärkeyttä: matkailun poliittisuuden käsite tarvitsee lisää näkyvyyttä ja huomiota matkailututkimuksessa. Dredgen ja Jamalin mukaan kohdejohtamisen ja matkakohteen kehittämisen tutkimukset hallitsevat matkailututkimusta matkailun taloudellisten ja poliittisten rakenteiden ja arvojen jäädessä vähemmälle huomiolle.

Matkailun strategiatekstejä on tutkittu melko paljon varsinkin opinnäytteissä. Reinikainen-Laine (2012) tutki erilaisten megatrendien rakentamista diskursiivisesti Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa 2006–2013 ja Oulun brändikäsikirjassa. Korttesluoma (2011) arvioi Etelä-Pohjanmaan matkailustrategian ja toimenpidesuunnitelman toteutumista sekä matkailuelinkeinon sitoutumista strategiaan. Strategiatekstien tutkimus on painottunut liiketaloustieteelliseen ja markkinoinnin tutkimukseen. Esimerkiksi Leinonen (2015) teki opinnäytetyössään vertailevan strategia-analyysin kilpailevien matkailukohteiden, Suomen Lapin, Pohjois-Norjan, Ruotsin Lapin ja Kanadan, markkinoinnista.

Matkailustrategioiden poliittisuutta on tutkittu vain vähän. Annila (2016) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan matkailun kehittämiseen osallistuvien julkisten tahojen valta- ja hallintasuhteita käyttäen aineistonaan matkailustrategioita. Hänen mukaansa matkailun julkisten tahojen valta ilmenee verkostojen kautta kaikilla tasoilla eli kansallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti. Aiemman tutkimuksen niukkuus luo omalle tutkimuksellemme haasteita mutta myös mahdollisuuden yrittää täyttää tutkimusaukkoa.

POLIITTINEN VALTA MATKAILUSTRATEGIOISSA

MATKAILUN POLIITTISUUS

Tutkimuksemme pääkäsite on matkailun poliittisuus, ja sen lähikäsite on matkailustrategia. Tavoitteenamme on saada selville, miten matkailun poliittisuus ilmenee Lapin matkailustrategiassa 2015–2018 (Lapin liitto, 2015). Matkailun politiikalla tarkoitetaan erilaisia toimintatapoja, joilla matkailua kehitetään, ja matkailustrategia on yksi näistä toimintatavoista. Sen avulla pyritään vaikuttamaan valtakunnalliseen päätöksentekoon (Lapin liitto, 2015, s. 49). Näin matkailustrategiat kytkeytyvät osaksi matkailun politiikkaa. Matkailua kokonaisuudessaan on mahdotonta kuvata yhdellä kaiken kattavalla määritelmällä. Siinä tiivistyvät ja konkretisoituvat monet nykyelämän piirteet, kuten globalisoituminen, kansainvälinen politiikka, kestävä kehitys, työelämä ja teknologia. Matkailua on tärkeä ymmärtää sen moninaisten vaikutusten ja merkitysten takia. (Veijola, Ilola & Edelheim, 2013, s. 18.)

Matkailun poliittisuus ja suunnittelu määrittävät, kuka menestyy ja kuka menettää sekä miten matkailusta saatavat hyödyt ja vaikutukset jakautuvat (ks.

Dredge & Jamal, 2016, s. 2). Matkailun poliittisuuden tutkiminen on haasteellista. Matkailun poliittisuutta ja suunnittelua koskevat tutkimukset ovat luonteeltaan monialaisia ja ammentavat tietoa valtiotieteistä, liiketaloustieteistä, politiikkatieteistä, aluetutkimuksesta, maantieteestä, kauppatieteistä ja sosiologiasta. Tuloksena on monipuolinen mutta hajanainen viitekehys teoreettiseen ja soveltavaan tutkimukseen. Tiedonalan monimutkaisuus ja selkeiden rajojen puute on näin ollen haaste matkailun poliittisuutta tutkittaessa. (Dredge & Jamal, 2016, s. 3.)

Matkailun poliittisuus on käsitteenä helpommin ymmärrettävissä, kun se jäsennetään osaksi suurempaa kokonaisuutta. Poliittisuus voidaan liittää matkailun viisiasteiseen vastuullisuuteen. Matkailututkimuksessa erilaisia ilmiöitä, kuten vastuullisuutta, voidaan tarkastella ekologisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Poliittiseen ulottuvuuteen liittyvät poliittisten ja taloudellisten vaikuttajien päätökset, jotka vaikuttavat matkailuun kokonaisuutena. Matkailun poliittisuutta kuvaa hyvin myös se, että matkailuun vaikuttavat asiat syntyvät usein muiden kuin suoraan matkailuun liittyvien toimien sivutuotteena. Tämän vuoksi niitä on vaikeaa havaita ja hallita. (Veijola ym., 2013, s. 23.)

Matkailua ei voida erottaa politiikasta irralliseksi osaksi. Poliittikka liittyy vahvasti matkailun taloudelliseen ulottuvuuteen: matkailu ei ole vain ala, johon politiikkaa sovelletaan, vaan se on myös merkittävä osa maailmantaloutta. Näin ollen matkailua voidaan käyttää sekä talouden että politiikan välineenä. (Edgell & Swanson, 2013, s. 121.) Valtiot ja kaupungit harjoittavat ja tukevat matkailutoimintaa, ja luovat sille edellytykset, mikäli se on taloudellisesti kannattavaa.

Politiikkaan ja poliittisuuteen liittyy vahvasti vallan käsite, sillä poliittisen toiminnan ytimenä on vallankäyttö. Vallankäyttö ja valta ovat yhteiskunnallisen elämän tyypillisiä piirteitä. Valtaa tavoitellaan, koska se on väline, jolla voidaan toteuttaa omia tavoitteita. Valtaa on myös saada aikaan asiantiloja. Vallankäyttöä ei ole ainoastaan asioiden muuttaminen vaan myös asioiden pysyttäminen ennallaan. Vallankäytön keskeisiä areenoita ovat poliittiset instituutiot. Jon Elster (1978, Paloheimon & Wibergin, 1997, s. 51–53 mukaan) on todennut, että valta on toimijan A kykyä toteuttaa tavoitteitaan kausaalisia keinoja apuna käyttäen. Elsterin vallan määritelmässä korostuu toiminnan tavoitteellisuus ja tarve tietää, millaisilla keinoilla tai välineillä tavoitteet voidaan toteuttaa. Mahdollisten keinojen tunteminen edellyttää tietoa luonnossa ja yhteiskunnassa vallitsevista säännönmukaisuuksista ja ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Vallankäyttäjällä tulee olla realistinen käsitys niistä toimintatavoista, joilla hän voi toteuttaa tavoitteitaan. (Paloheimo & Wiberg, 1997, s. 51–53.)

Matkailun poliittisuus ei rajoitu vain poliittisten päättäjien ja vallankäyttäjien toimiin, vaan se on läsnä myös yksittäisen matkailijan teoissa. Esimerkiksi kaikki matkakohteessa käytetty raha merkitsee hyväksyntää aluetta hallitseville ryhmille, välillisesti tai suoraan. Matkakohteen valinta ja se, miten matkailija siellä käyttäytyy, ilmentävät siis poliittista valintaa. Matkailijallakin on valtaa: hän itse päättää, tukeeko esimerkiksi poliittista diktatuuria rahoillaan. (Veijola ym., 2013, s. 23.)

MATKAILUSTRATEGIA

Matkailustrategialla pyritään ohjaamaan matkailua ennakoidusti haluttuun päämäärään ja siinä esitetään vaiheet tavoitteen saavuttamiseksi. Matkailustrategia on prosessi tai työkalu, jolla optimoidaan matkailusta saatavat hyödyt. Prosessissa tulee ottaa huomioon alueen taloudelliset, ekologiset ja sosiokulttuuriset tekijät sekä tulevaisuuden tarpeet. Matkailustrategia on ikään kuin kehys, joka osoittaa kehityksen suunnan. Strategiaa laadittaessa on muistettava, että kohteen täytyy sopeutua mahdollisiin uusiin trendeihin sekä muuttuviin markkinoihin ja pysytellä näin kilpailukykyisenä. Strategiaan tulisi sisältyä ainakin visio, toiminta-ajatus, tavoitteet ja toimenpiteet. (Edgell & Swanson, 2013, s. 245–249.)

Matkailustrategioiden voidaan ajatella olevan sosiaalisia tosiasioita, sillä ne on tuotettu, jaettu ja käytetty sosiaalisesti järjestetyllä tavalla. Matkailustrategioilla pyritään usein saamaan aikaan ennustettavuutta ja yhdenmukaisuutta. Strategiadokumentit luovat ja muovaavat yhteiskunnan toimintaa jäsentäviä ja ohjaavia luokkia ja järjestelmiä aktiivisesti. Tämä ajattelutapa on lähellä sosiaalisen konstruktionismin ideaa, jossa yhteiskunta on ihmisen tuotos. Strategiategit voidaan nähdä toimintana, joka muuttaa maailmaa ja koostuu monenlaisista valinnoista. (Atkinson & Coffey 2004; Berger & Luckmann 1967, Hakkaraisen & Tuulentien, 2008, s. 5 mukaan.)

On tärkeää huomata, että matkailustrategiat edustavat valtaa. Strategioiden tulisi olla mahdollisimman laillisia, oikeutettuja ja edustavia. Matkailustrategioita on analysoitava, koska ne ovat usein yksittäisten toimijoiden laatimia. Strategioita analysoimalla voidaan osoittaa, millaisia valintoja on tehty, mitkä ovat argumentoinnin lähtökohdat ja kenelle strategiat on tarkoitettu. Matkailustrategiat eivät synny eristyksissä eivätkä liity vain matkailuun. Ne viittaavat myös toisiin strategiategsteihin ja todellisuuksiin. Strategiategstejä analysoitaessa on katsottava kauemmaksi kuin yksittäiseen tekstiin. (Atkinson & Coffey, 2004; Hakkarainen & Tuulentie, 2008, s. 5)

Hakkaraisen ja Tuulentien (2008) mukaan matkailustrategioissa yhteiskuntaa tarkastellaan lähes yksinomaan matkailun näkökulmasta. Toisaalta erityisesti perifeerisillä alueilla, kuten Lapissa, matkailustrategiat vahvistavat matkailun asemaa toimialojen joukossa. Alueelliset matkailustrategiat voidaan nähdä matkailutoimialan perusteluna sille, että alueen matkailutoiminta on kannattavaa. (Hakkarainen & Tuulentie, 2008, s. 12.)

Strategiatekstit viittaavat toisiin teksteihin, ja viralliset dokumentit ovat osa laajempaa hallinnollisten tekstien järjestelmää. Yksi strategiatekstien tyypillinen piirre on intertekstuaalisuus eli tekstienvälisyys. (Atkinson & Coffey, 2004, s. 68.) Intertekstuaalisuus koskee myös omaa aineistoamme: Lapin matkailustrategia 2015–2018 pohjautuu Lappi-sopimukseen 2014–2017, joten strategia on linjassa Lappi-sopimuksen tavoitteiden kanssa (Lapin liitto, 2015, s. 4).

Ensimmäinen nykymuotoinen Lapin liiton laatima matkailustrategia kattoi vuodet 2003–2006. Sen jälkeen strategioita on tehty neljän vuoden ajanjaksoille. Vuoteen 2018 ulottuvat matkailustrategia on näin järjestyksessään neljäs. Lapin matkailustrategiat noudattavat keskenään samankaltaista rakennetta, ja niissä on esitetty samoja strategisia tavoitteita. Esimerkiksi saavutettavuuden ja ympärivuotisuuden teemat toistuvat strategioissa. (Lapin liitto, 2002, 2006, 2010, 2015.)

Strategiatekstit noudattavat keskenään yhdenmukaista muotoa, ja niistä on huomattavissa myös ajallinen ulottuvuus. Ajallisella ulottuvuudella viitataan enemmänkin esimerkiksi toimialan toivottuun tulevaisuuteen, ei niinkään arkipäiväiseen ajankulkuun. Toisaalta strategiatekstit voivat painottaa tärkeiksi koettuja asioita ja tapahtumia ja jättää ajalle tyypillisiä ilmiöitä vähemmälle huomiolle. (Atkinson & Coffey, 2004, s. 69.) Lapin matkailustrategiassa 2015–2018 ajankohtaisia ilmiöitä käsitellään mielestämme kattavasti.

STRATEGIAT JA POLIITTINEN VALTA

Strategia perustuu olettamukseen, että se saa aikaan asioita toimintaympäristössään ja sen ulkopuolella. Strategia kirjallisena ja virallisena dokumenttina on kuitenkin paljon muutakin kuin toimintaa ohjaava teksti. Strategia itsessään on toimija, joka määrää ja ohjaa toimintaa ja jonka kanssa keskustellaan tai johon tukeudutaan. Sillä on valtaa yli sen taustalla olevien vastuulisten tahojen tai laatijoiden. (Sorsa, Pälli, Vaara & Peltola, 2010, s. 5, 17.)

Organisaation tai yrityksen strategia on yleensä laadittu kirjalliseen muotoon. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että organisaation tai yrityksen strate-

giaa ei ole olemassa ilman varsinaista strategiategstiä. Kirjoitettu teksti antaa strategialle muodon ja mahdollistaa sen ymmärtämisen. Strategia realisoituu ja tulee todelliseksi kirjoitettuna virallisena dokumenttina. Sellaisena se saa aikaan uusia tekstejä sekä ohjaa niiden rakennetta ja sisältöä aivan kuten aikaisemmat tekstit vaikuttavat kunkin strategian sisältöön. (Sorsa ym., 2010, s. 17.) Myös Lapin matkailustrategiassa 2015–2018 viitataan edelliseen strategiaan: sen painopisteet ja niiden eteneminen esitetään tarkasti (Lapin liitto, 2015, s. 16–17).

Strategiadokumentti on ei-inhimillinen toimija. Tällä viitataan kielen valtaan sosiaalisissa käytännöissä: tekstit saavat toimija-aseman juuri kirjallisen muotonsa vuoksi. Ne eivät pelkästään välitä merkityksiä. Ne välittävät myös tulokintapotentialin, josta syntyy aina tilanteinen merkitys. (Sorsa ym., s. 105.)

Strategialla on tunnustettua valtaa sekä organisaation sisällä että laajemmin yhteiskunnassa. Sillä on myös virallinen legitimizeetti organisaatiossa. Strategiaa voidaan verrata lakiin: vaikka lailla on paljon vahvempi legitimizeetti, lain mukaan toimiminen on jonkinlainen velvoite. Samalla tavalla strategian voidaan ajatella olevan velvoite. Mitä enemmän strategiaan uskotaan itseltään selvänä ja tunnustettuna perustana organisaation toiminnalle, sitä kiistattomampi valta-asema sillä on. (Sorsa ym., 2010, s. 70.)

LUVUT POLIITTISENA VÄLINEENÄ MATKAILUSSA

Luvuilla ja numeerisella tiedolla on merkittävä rooli matkailustrategioissa. Niillä ilmennetään matkailun nykytilaa, tulevaisuutta ja kehityksen kulkua. Lapin matkailustrategian etenemistä ja matkailun kehittymistä seurataan erilaisilla määrällisillä mittareilla. Niistä tärkeimpiä ovat rekisteröityjen yöpymisten kehitys, matkailuklusterin liikevaihdon ja työllisyyden kehitys sekä sesonkien pidentyminen. (Lapin liitto, 2015, s. 28.)

Nikolas Rose (1999) on kirjoittanut numerotiedosta yhtenä hallinnan teknologiana. Hallinnan teknologiat ovat erilaisia konkreettisia käytäntöjä, joiden avulla hallintaa harjoitetaan. Numerotieto omaa valtaa, ja lukuja voidaan käyttää eri tavoilla. Niiden avulla määritellään kenellä on valtaa – esimerkiksi vaaleissa annetut äänet määrittävät, kenelle valtaa annetaan. Valtion poliittinen linjaus voi tällöin olla vain prosenttiyksiköstä kiinni. Tällä tavoin numerot ja luvut ovat osa mekanismeja, jolla poliittisten johtajien, viranomaisten ja instituutioiden valta legitimoituu. (Rose, 1999, s. 197.)

Numerotiedon avulla voidaan määrittää ja hallita väestön, talouden ja yhteiskunnan tilaa. Numeromuotoiset representaatiot tekevät yrityksistä ja muista

organisaatioista, esimerkiksi yliopistoista, käsitettäviä ja laskettavia. Nämä representaatiot syntyvät, kun numeerista tietoa, kuten kustannuksia, tutkintoja ja tuotteita, kirjataan erilaisiin tietojärjestelmiin. Numerot mahdollistavat myös etäällä olevien paikkojen ja ihmisten hallinnan. Numerotieto hallinnan teknologiana voidaan yhdistää sekä yksittäisiin lukuihin että niistä muodostettuihin tilastoihin. Numerotiedon ja politiikan suhde on kaksisuuntainen ja vastavuoroinen. Poliittiset ratkaisut vaikuttavat siihen, mitä tilastoidaan, ja tilastotieto vaikuttaa tehtäviin poliittisiin ratkaisuihin. (Rose, 1999, s. 197–199.)

MATKAILUSTRATEGIAN DISKURSSIANALYYSI

LAPIN MATKAILUSTRATEGIA 2015–2018

Tutkimuksemme aineistoksi valitsimme Lapin liiton laatiman Lapin matkailustrategian vuosille 2015–2018. Siinä esitetään matkailun kehittämisen vision ja vaiheet kyseiselle ajanjaksolle. Strategia on laadittu vuonna 2014 yhteistyössä eri matkailutoimijoiden kanssa: matkailuyrittäjät, matkailun alueorganisaatiot, kunnat, matkailun koulutus- ja tutkimuslaitokset sekä matkailun kehittämisorganisaatiot ovat antaneet siihen oman näkemyksensä ja panoksensa. Strategiaprosessista ja strategian kokoamisesta vastasi Lapin liiton matkailuasiantuntija Satu Luuro. (Lapin liitto, 2015, s. 2, 4.)

Lapin matkailustrategia määrittää Lapin matkailun kehittämisen lähtökohdat ja painopistealueet. Matkailustrategian päämääränä on edistää maakunnan matkailuelinkeinon kilpailukykyä ja kasvua sekä tukea matkailukeskusten ja -alueiden kehittämistyötä. Sen tarkoitus on myös lisätä matkailun kehittämiseen kohdennetun julkisen tuen vaikuttavuutta. Strategia käsittää 58 sivua ja jakautuu nykytila- ja tulevaisuusanalyysiin sekä varsinaiseen strategiaosaan. Sen merkittävintä sisältöä ovat visio, strategiset tavoitteet ja osa-aluekohtaiset toimenpiteet. Strategia sisältää myös lukuisia pienempiä toimenpiteitä ja tavoitteita. (Lapin liitto, 2015, s. 4–5.)

Matkailustrategian laatimisprosessia ohjasi asiantuntijaryhmä, ja prosessin aikana järjestettiin yhdeksän tilaisuutta eri puolilla Lappia. Niiden lisäksi järjestettiin useita sidosryhmätapaamisia. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI) toteutti strategian tueksi selvityksen, jossa Lapin matkailun nykytilaa ja tulevaisuutta tarkasteltiin tulevaisuusskenaarioiden avulla. Lisäksi järjestettiin kaikille avoin strategiatyöpaja Rovaniemellä. Lapin lii-

ton hallitus antoi oman panoksensa strategiaan marraskuussa 2014 aikana ja lopullinen strategia hyväksyttiin tammikuussa 2015. (Lapin liitto, 2015, s. 4.)

Lapin matkailustrategia 2015–2018 pohjautuu Lappi-sopimukseen eli maakuntasopimukseen 2014–2017, jonka tavoite on lisätä maakunnan kilpailukykyä ja hyvinvointia. Tähän pyritään strategisilla valinnoilla. Lapin matkailustrategiassa on huomioitu maakuntasopimuksen tavoitteet. Lisäksi matkailustrategian laadinnassa on huomioitu Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma ja Suomen arktinen strategia. Osana matkailustrategiaa on laadittu Lapin matkailun maankäyttöstrategia 2040, joka täydentää matkailustrategiaa maankäytön erityiskysymyksissä. Lapin matkailun maankäyttöstrategian tavoite on matkailun ja muiden toimialojen maankäytön yhteensovittaminen, matkailun näkökulman ilmaiseminen ja suunnitteluprosessien yhtenäisyyden kehittäminen. (Lapin liitto, 2015, s. 4.) Omassa tutkimuksessamme emme analysoi Lapin matkailun maankäyttöstrategiaa 2040.

DISKURSSIANALYYSI

Analyysimenetelmänä käytämme diskurssianalyysiä. Lähdemme liikkeelle aineistosta, ja teoreettinen viitekehys tukee analyysiamme. Diskurssianalyysi antaa analyysiin enemmän vapauksia kuin esimerkiksi sisällönanalyysi: voimme itse löytää ja nimetä diskursseja matkailustrategiasta. Diskursseja tutkittaessa kieli mielletään sosiaalisesti toiminnaksi. Voidaan ajatella, että kieli on koko sosiaalisen olemisen ydin: se nivoo meidät yhteisöksi ja sen jäseniksi. Kieli tekee meistä sosiaalisia toimijoita, joilla on erilaisia mahdollisuuksia käyttää kieltä ja toimia sen avulla. Voimme puolustaa ja vastustaa asioita sekä ylläpitää erilaisia identiteettejä. Diskurssintutkimus keskittyy siihen, mitä kieli tekee käyttäjälleen ja käyttäjä kielelleen ja miten kieli toimii erilaisissa tilanteissa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 14.)

Diskurssintutkimuksessa keskeisiä ovat merkitykset: millaisia merkityksiä tutkittava ilmiö saa aineistossa, miten merkitykset muuttuvat ja mitkä merkitykset on jätetty kokonaan huomiotta? Kaikkia kielen piirteitä ei analysoida vaan keskitytään siihen, mikä on tutkimuskysymyksen kannalta olennaista. On tutkijan vastuulla, että analyysi ja erilaiset tulokset vastaavat aineistoa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 167.)

Sosiaalinen konstruktivismi on yleisnimi tutkimussuunnille, joissa tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Sekä sosiaalisessa konstruktivismissa että diskurssianalyysissä todellisuuden ajatellaan rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kielellä ja erilaisilla merkkijärjestelmillä on tärkeä rooli. Siksi kieltä on tärkeää tutkia: se on todellisuutemme

muokkaaja ja rakentaja. Diskurssianalyysi perustuu kielen ja sosiaalisen toiminnan yhteen kietoutuneisuuteen. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 12.)

Diskurssianalyysin valinta menetelmäksi ohjasi tutkimusasetelmaamme. Diskurssianalyysissä ajatellaan, että samaakin ilmiötä voidaan tehdä ymmärrettäväksi monin perustelluin tavoin, joten yhden yksiselitteisen totuuden olettamusta pidetään puutteellisena. Tärkeää on se, millaiset kuvaukset ja selitykset ovat erilaisissa tilanteissa ymmärrettäviä ja millaisia asiantiloja ja muita seurauksia näillä selityksillä rakennetaan. Teoille ja ilmiöille ei kiirehditä nimeämään syitä, vaan ne tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja nimeävät niille syitä, otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Vasta tämän jälkeen pyritään selittämään sosiaalisen todellisuuden rakentumista. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 18.)

Diskurssianalyysi tarkastelee kaikkea kielenkäyttöä tekemisenä. Ihmisten ajatellaan olevan aina kieltä käyttäessään osallisina sitä kulttuurin virtaa, jonka tarjoamilla välineillä kunakin aikakautena ilmiöitä tehdään ymmärrettäväksi. Puheet ja teot ymmärretään toiminnaksi, joka ylläpitää tai muuntaa sosiaalista todellisuutta. Kielenkäytössä ei siis ole kyse pelkästä asioiden ja ilmiöiden kuvauksesta vaan myös paljon monimutkaisemmasta ja perustavanlaatuisemmasta asiasta. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 19–20.)

Sosiaalinen konstruktionismi näkyy diskurssianalyysissä tulkintakehyksenä sekä tutkimuskohteen valinnassa, tutkimuskysymysten muotoilussa, analyttisten työkalujen kehittämisessä ja tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen ymmärtämisessä. Tutkimuskohteeksi valitaan ne kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta kanssakäymisemme ja sosiaalinen todellisuutemme rakentuvat. Myös tutkimuskohteen ja tutkijan välinen suhde nähdään luonteeltaan konstruktiivisena. Tutkija kuvaa tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta mutta samalla myös luo sitä. Näin tutkijan kielenkäyttöä ei voida tarkastella faktojen raportoimisena, vaan myös siihen tulee suhtautua reflektiivisesti. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 40–41.)

Diskurssianalyttisen tutkimuksen olemuksen voi hahmottaa kolmiona, jonka kärkinä ovat merkitykset, kommunikatiivisuus ja kulttuurisuus (kuva 1). Kolmion kaikki kärjet ovat kietoutuneita toisiinsa. Diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita kulttuurisista merkityksistä ja yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. Olennaista on kulttuuristen merkitysten sitominen ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Merkitykset rakentuvat, pysyvät yllä ja muuntuvat ihmisten välisessä toiminnassa, kuten kommunikatiivisissa puheissa, keskusteluissa ja kirjoituksissa. Diskurssianalyysille ovat tyypillisiä erilaiset tutkimukselliset orientaatiot ja ratkaisut. Tutkimuksen kenttää

Kuva 1. Diskurssianalyysin kolmio. Lähde: Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 55.

voidaan jäsentää ulottuvuusparien avulla. Yksi näistä ulottuvuuspareista on kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi. Ulottuvuusparien avulla voidaan täsmentää diskurssianalyttisen tutkimuksen kolmiota ja sen kärkien välisiä suhteita. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 54–55.)

Tutkimuksemme painopiste on aineiston analyttisessä tarkastelussa. Analyttisen diskurssianalyysin erottaa kriittisestä analyysistä sen pyrkimys tiukkaan aineistolähtöisyyteen. Tällöin tutkijan tulee olla mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsenyksille, eikä hän tee oletuksia joidenkin suhteiden luonteesta tai olemassaolosta etukäteen. Vasta aineiston analyysin jälkeen otetaan kantaa suhteiden rakentumiseen. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, s. 86.)

TUTKIMUSETIIKKA

Lapin matkailustrategia 2015–2018 on julkinen asiakirja, joka on kaikkien saatavilla verkossa. Matkailustrategia ei sisällä henkilötietoja tai muuta arkaluontoista salassa pidettävää aineistoa. Näin ollen tutkimusaineisto ei aseta tulosten esittämiseen tai aineiston säilyttämiseen liittyviä tutkimuseettisiä ongelmia.

Objektiivisuus on yksi tieteen tuntomerkeistä, koska tiede pyrkii antamaan tutkimuskohteesta mahdollisimman totuudenmukaisen ja informatiivisen kuvan. On siis tärkeää, että onnistumme tutkimaan matkailustrategiaa objektiivisesti. Tutkimus perustuu tutkijan ja kohteen vuorovaikutukseen, jonka kautta kohde vaikuttaa tutkimustulosten muotoutumiseen. Toinen tieteen tuntomerkeistä on kriittisyys: tutkijan tulee soveltaa tieteen menetelmiä siten, että virheiden mahdollisuus minimoituu. Tutkimustulokset eivät saa syntyä tutkijan omien

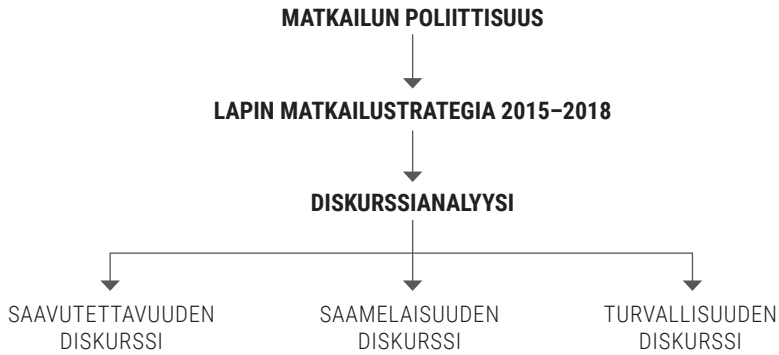
mieltymysten tai subjektiivisten kokemusten pohjalta, vaan havaintojen tulee olla yleisesti todettavissa. Auktoriteeteilla ei ole tieteessä pysyvää asemaa, vaan kaikki tieteen tulokset on voitava asettaa kyseenalaisiksi. (Niiniluoto, 2002, s. 37.) Näin ollen tutkimustulosten ja tutkimusaineistojen tulisi olla avoimia siinä määrin kuin se tutkimuseettisesti ja vallitsevan lainsäädännön puitteissa on mahdollista. (Niiniluoto, 2001, Kuulan, 2011, s. 16 mukaan.)

VALLAN DISKURSSIT LAPIN MATKAILUSTRATEGIASSA

Tässä luvussa tarkastelemme analyysituloksiamme eli havaitsemiamme diskursseja. Etsimme matkailun poliittisuutta ilmentäviä merkityksiä Lapin matkailustrategiasta. Aineistosta löytyi useampia poliittisuutta ilmentäviä merkityksiä, joista vahvimiksi muodostuivat saavutettavuuden, turvallisuuden ja saamelaisuuden diskurssit. Valitsimme nämä diskurssit niiden poliittisen merkittävyyden sekä diskurssien painokkuuden ja esiintymistiheyden perusteella. Matkailustrategiassa oli myös muita poliittisuuden näkökulmasta merkittäviä teemoja: esimerkiksi kestävän kehityksen ja yhteistyön käsitteet toistuivat tekstissä. Poliittisuuden olemus ilmeni kuitenkin vahvimmin edellä mainituissa kolmessa diskurssissa.

Tarkastelimme, mitä ja miten eri diskursseista puhutaan, millaisiin asiayhteyksiin ne liitetään ja mikä jää puheen ulkopuolelle. Käytimme apunamme diskurssianalyysikolmiota (ks. kuva 1). Toimija-asemia tarkastelemalla selvitimme matkailun eri toimijoihin – matkailijoihin, alueen matkailuyrittäjiin, yhdistyksiin, paikallisiin asukkaisiin, matkailun kehittämisorganisaatioihin ja viranomaisiin – kiinnittyviä merkityksiä. Turvallisuusdiskurssi luo eniten merkityksiä eri toimijoille ja niiden toimija-asemille, koska turvallisuus koskee kaikkia ja on matkailutoiminnan edellytys. Tämän vuoksi toimija-aseman tarkastelu on keskeisessä roolissa erityisesti turvallisuuden diskurssin tulkinnoissamme. Matkailun poliittisuus on läsnä kaikkien matkailun toimija-asemien valinnoissa ja toiminnassa. Esimerkiksi yksittäisen matkailijan matkakohteen valinta sekä matkailijan käyttäytyminen matkailualueella ilmentävät poliittista valintaa. (Veijola ym., 2013, s. 23.)

Tutkimme myös, miten lukuja käytetään poliittisen ohjailun välineenä. Luvuilla on merkittävin rooli saavutettavuuden diskurssissa, koska siinä toi-

Kuva 2. Tutkielman rakenne.

menpiteitä ja tavoitteita esitetään ja perustellaan lukujen avulla. Poliittinen valta ja luvut kietoutuvatkin yhteen vahvimmin saavutettavuuden diskurssissa. Saamelaisuus on aiheena kulttuurisesti sensitiivinen, ja siihen liittyy paljon julkista keskustelua matkailun ja kulttuurin yhteensovittamisesta. Diskurssina saamelaisuus on voimakas painokkuutensa ja poliittisen ulottuvuutensa vuoksi, ei niinkään esiintymistiheydensä perusteella. Saamelaisuusdiskurssissa pohdimme erityisesti sitä, mikä jää puheen ulkopuolelle.

Aloitimme analyysin tutustumalla matkailustrategiaan yrittäen löytää siitä poliittisuutta ilmentäviä merkityksiä (Kuva 2). Poimimme tekstistä diskurssiin liittyviä katkelmia ja luokittelimme ne eri asiayhteyksiin. Myöhemmin puhumme näistä asiayhteyksistä diskurssin rakentumisen osatekijöinä. Aineistosta poimittujen katkelmien avulla tarkastelimme, miten diskurssit rakentuvat.

SAAVUTETTAVUUS

Matkailun poliittisuus ilmenee voimakkaasti matkailun taloudellisen ulottuvuuden kautta. Matkailutoiminta kytkeytyy osaksi maailmantaloutta, ja siten matkailua voidaan käyttää sekä talouden että politiikan välineenä. (Edgell & Swanson, 2013, s. 121.) Lapin matkailustrategia painottaa kautta linjan taloudellisen hyödyn tavoittelemista. Erityisesti saavutettavuuden diskurssissa taloudellinen hyöty korostuu. Taloudellinen hyöty korostaa saavutettavuuden diskurssin merkittävyyttä ja jopa ratkaisuavuutta Lapin matkailun kehittämisessä. Esimerkiksi puheessa lentoasemien lakkauttamisesta viitataan taloudellisen hyödyn menettämiseen sekä alueellisesti että kansantalouden näkökulmasta.

Kaikki Lapland Airports lentoasemat ovat tärkeitä koko Pohjois-Suomen elinkeinoelämälle ja talouskehitykselle (Lapin liitto, 2015, s. 32).

Saavutettavuus mainitaan jo strategian alussa yhdeksi kolmesta Lapin matkailun strategisista tavoitteista. Saavutettavuuden todetaan merkitsevän sitä, että ”Lappiin on sujuvat ja hinnaltaan kilpailukykyiset liikenneyhteydet kaikilla liikennemuodoilla” (Lapin liitto, 2015, s. 5). Muita strategisista tavoitteita ovat tuotekehitys ja markkinointi. Näillä kolmella tavoitteella pyritään toteuttamaan strategian keskeiset päämäärät: ympärivuotisen matkailun ja myynnin kehittyminen. Saavutettavuus tuodaan strategiassa esille lukuisia kertoja. Useissa taulukoissa esitetään toimenpiteitä, mittareita, resursseja ja vastuutahoja, joiden avulla pyritään parantamaan saavutettavuutta. (Lapin liitto, 2015, s. 5–6.)

Saavutettavuuden diskurssi rakentuu strategiassa vahvana ja Lapin matkailun tulevaisuudelle kriittisen tärkeänä. Se esiintyy toisaalta Lapin matkailun kehityksen mahdollistajana ja toisaalta sen kompastuskivenä: saavutettavuuden liitetään merkittäviä odotuksia, vaateita ja tavoitteita, mutta sen nykytila todetaan ongelmalliseksi ja kehityksen hidasteeksi. Saavutettavuuden diskurssi rakentuu vuorovaikutuksessa erilaisten osatekijöiden kanssa. Puhe kehittämisestä ja tuotekehityksestä, paikallisen väestön hyötymisestä, taloudellisesta hyödystä sekä kestävästä kehityksestä rakentavat osaltaan saavutettavuuden diskurssia. Saavutettavuudesta puhutaan myös matkailutoiminnan elinehtona ja edellytyksenä. Muita saavutettavuuden diskurssin rakentumisen osatekijöitä ovat ympärivuotisuus, tietoliikenneyhteydet, liikkuvuus ja turvallisuus.

Saavutettavuuden diskurssi on selkeä ja konkreettinen. Siihen liitetään vahvoja odotuksia ja tavoitteita: saavutettavuuden parantamisen todetaan olevan Lapin matkailun elinehto, ja saavutettavuus vaikuttaa ratkaisevasti matkailualueen kilpailuasemaan. Diskurssin selkeyttä ja konkreettisuutta ilmentävät lukuisat taulukot ja kuviot, joissa esitetään toimenpiteitä ja tavoitteita saavutettavuuden parantamiseksi.

Liikenneyhteyksien kehittyminen – Elinehto (Lapin liitto, 2015, s. 19).

Matkailun kehittämisen näkökulmasta saavutettavuuden diskurssi rakentuu sekä ongelmaksi että mahdollisuudeksi. Lapin matkailua pyritään kasvattamaan ja kehittämään, mutta alueen heikko saavutettavuus hankaloittaa sitä. Saavutettavuus koetaan näin ongelmaksi, joka täytyy jollain tavalla ratkaista tai jota täytyy ainakin lieventää. Saavutettavuuteen ollaan valmiita panostamaan, ja sen kehittämiseksi esitetään lukuisia toimenpiteitä.

Tulevaisuudessa Lapin matkailu tarvitsee kasvaakseen enemmän suoria kansainvälisiä reitti- ja charterlentoyhteyksiä (Lapin liitto, 2015, s. 33).

Saavutettavuuden diskurssissa luodaan odotuksia alueen kehittymisen ja paikallisen väestön näkökulmasta. Diskurssi rakentuu mahdollisuudeksi, jonka avulla Lappia voidaan kehittää ja tehdä näin houkuttelevammaksi myös paikalliselle ihmiselle.

Matkailukeskukset ovat tärkeitä palvelukeskittymiä myös paikallisen väestön tarpeisiin (Lapin liitto, 2015, s. 12).

Saavutettavuudesta puhutaan rinnastettuna palvelutarjonnan ja tuotekehityksen edellytyksiin. Lapin matkailussa on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia, jonka avulla saavutettavuutta voitaisiin parantaa. Puhe matkaketjujen ja älyliikenteen kehittämistä rakentaa diskurssin potentiaaliseksi tuotekehityksen kannalta: saavutettavuusdiskurssiin liitetään uusia mahdollisuuksia, jotka osaltaan voivat kehittää Lapin matkailua toivottuun suuntaan.

Lapin matkailun näkökulmasta lentoliikenteessä on varmistettava hyvät jatkolentoyhteydet päämarkkina-alueiden, Helsinki-Vantaan sekä Lapin välillä (Lapin liitto, 2015, s. 33).

Saavutettavuuden parantamiseen liittyen luodaan suuria odotuksia ja jopa vaatimuksia matkailun laajentamisesta ympärivuotiseksi. Ympärivuotinen matkailu mainitaan koko Lapin matkailustrategian perimmäiseksi päämääräksi. Saavutettavuus on yksi osa ympärivuotisuutta.

Ympärivuotisuus on kuitenkin asia, johon on hyvin vaikea vaikuttaa suoraan (Lapin liitto, 2015, s. 27).

Saavutettavuus ei tarkoita pelkästään kulkuyhteyksiä vaan myös saavutettavuutta tietoliikenteen välityksellä: esimerkiksi matkailuyritysten palvelujen saatavuutta internetin virtuaalisten palveluiden kautta ajasta ja paikasta riippumatta. Tähän liittyy vahvoja myönteisiä odotuksia. Tietoliikennettä ei pidetä saavutettavuuteen liittyvänä ongelmana, vaan Lapin matkailun todetaan olevan kehityksessä mukana.

Virtuaalipalveluiden mahdollistama aukiolo ja itsepalvelu mahdollistavat tuotteiden ja yrityksen saavutettavuuden ajasta ja paikasta riippumatta (Lapin liitto, 2015, s. 22).

Liikkuvuuden merkitykset rakentavat osaltaan saavutettavuuden diskurssia. Esimerkiksi rajaton liikkuvuus parantaisi Lapin matkailualueen saavutettavuutta ja kansainvälistä kilpailuasemaa.

Idea Venäjän ja Schengen-alueen viisumivapaudesta tukee ajatusta arktisen alueen rajattomasta liikkuvuudesta, mikä voi vaikuttaa positiivisesti Lapin matkailualan kehittymiseen (Lapin liitto, 2015, s. 22).

Kestävästä kehityksen näkökulmasta saavutettavuuden diskurssi rakentuu ongelmalliseksi: Pohjoisen sijaintinsa vuoksi Lapin matkailu on riippuvainen eri liikennemuodoista, mutta liikenteestä aiheutuvat päästöt eivät edesauta kestävästä kehityksen toteutumista vaan päinvastoin hankaloittavat sitä.

Strategian tavoitteena oleva matkailun kasvu merkitsee väistämättä myös liikenteen päästöjen kasvua (Lapin liitto, 2015, s. 52).

Turvallisuus, joka oli yksi löytämistämme matkailun poliittisuutta ilmentävistä diskursseista, rakentaa osaltaan myös saavutettavuuden diskurssia. Saavutettavuuden näkökulmasta turvallisuus liittyy lisääntyvään tieliikenteeseen ja teiden kuntoon. Asia koskee ensisijaisesti paikallista väestöä mutta toissijaisesti myös matkailijoita.

Lapin vaativissa ja vaihtelevissa keliolosuhteissa tiestön kunnossapito on turvallisuuskysymys, josta ei voida tinkiä (Lapin liitto, 2015, s. 35).

Luvuilla on keskeinen rooli saavutettavuuden diskurssissa. Siihen liittyen esitetään strategiassa paljon numeerisia tavoitteita sekä tilastollista tietoa Lapin matkailun nykytilasta. Numeerisella tiedolla jo sinänsä on valtaa, ja lisäksi numeroiden avulla voidaan määrittää, kenellä valtaa on ja kenelle sitä myönnetään. Luvut rakentavat instituutioiden ja viranomaistahojen vallan legitimitettä. Numeroiden avulla voidaan hallita etäisiäkin paikkoja ja ihmisiä. Numerotiedolla on vahva sidos myös politiikkaan: politiikka vaikuttaa tilastoitavaan tietoon, ja tilastotieto vaikuttaa poliittisiin päätöksiin. (Rose, 1999, s. 197–199.) Lapin matkailustrategiassa matkailun nykytila ja strategian tavoitteet esitetään lukujen ja niiden pohjalta laadittujen tilastojen avulla. Erilaisia toimenpiteitä ja tavoitteita perustellaan luvuilla. Esimerkiksi kaikkien Lapin alueen lentokenttien säilyttämisen tarvetta perustellaan sillä, että lentokenttien lakkauttamisen ”aiheuttamat kustannukset alue- ja kansantaloudelle olisivat huomattavasti suuremmat kuin sillä saavutettavat hyödyt” (Lapin liitto, 2015, s. 32). Esimerkkinä käytetään Enontekiön lentoasemaa, jonka lakkauttaminen olisi erittäin vahingollista alueen tärkeimmälle elinkeinolle ja johtaisi 21 miljoonan euron matkailutulon menetyk-

seen (Lapin liiton kannanotto lentoliikennestrategiaan 23.3.2014, Lapin liiton, 2015, s. 32 mukaan).

TURVALLISUUS

Matkailun turvallisuuskysymykset kytkeytyvät osaksi matkailun poliittisuutta. Matkailun turvallisuuteen, kuten muihin matkailun poliittisuuteen vaikuttavia ilmiöitä on haasteellista havaita ja hallita, koska ne syntyvät usein muiden kuin suoraan matkailuun liittyvien toimien sivutuotteena (Veijola ym., 2013, s. 23). Turvallisuuden diskurssi nousee Lapin matkailustrategias- ta esiin suhteellisen selkeästi. Strategiassa todetaan, että matkailun laadun ja turvallisuuden kehittäminen on ollut viime vuosina yksi keskeinen paino- piste (Lapin Liitto, 2015, s. 17). Turvallisuus ei kuitenkaan korostunut stra- tegiassa yhtä vahvasti kuin saavutettavuus. Turvallisuudesta puhutaan mat- kailustrategiassa matkailun edellytyksenä sekä kestävän kehityksen, asiakas- tyytyväisyyden ja laadun, matkailun ympärivuotisuuden, ennakoinnin ja hallinnan yhteydessä.

Turvallisuutta voidaan pitää edellytyksenä koko matkailutoiminnalle. Tur- vallisuus antaa merkityksiä kaikille toimija- asemille. Aineiston mukaan voi- daan todeta, että turvallisuus on tärkeä asia kaikille matkailun toimijoille. Eri toimijoilla on erilaisia näkemyksiä turvallisuuden merkityksestä. Mat- kailijoiden mielikuvat ja ennakkotieto alueen turvallisuustilanteesta vaikut- tavat suuresti matkakohteen valintaan. Mahdollinen turvallisuushenke voi vahingoittaa merkittävästi alueen matkailuyrittäjien ja -toimijoiden elinkei- non harjoittamista ja toimeentuloa. Paikalliset asukkaat voivat pitää turval- lisuutta niin itsestään selvänä asiana, etteivät osaa edes arvostaa sitä. Lapin matkailustrategiassa turvallisuuden diskurssi rakentuu merkittävänä mat- kailun vetovoimatekijänä.

Päämääränä on kehittää Lapista kansainvälisesti tunnettu turvallisuuden mallialue (Lapin liitto, 2015, s. 47).

Lapin matkailustrategian lähtökohtana on kestävä kehitys. Kestävään kehi- tykseen liittyvä vastuullisessa matkailussa painottuu myös turvallisuuskysy- mysten merkitys. Turvallisuus voidaan nähdä osin sisäänrakennetuksi vas- tuullinen matkailun ulottuvuuksiin. Näin ollen turvallisuuden diskurssis- sa rakennetaan paikoin merkityksiä vastuullisen matkailun kautta. Voidaan olettaa, että nykyajan matkailijat ovat tulleet tietoisimmiksi vastuullisen mat- kailun periaatteista ja odottavat niiden toteutuvan matkakohteessa. Matkai- luyrittäjät ja -toimijat sekä matkailun kehittämisorganisaatiot ja viranomai- set luovat edellytykset vastuullisen matkailun toteutumiselle.

Matkailun kestävässä kehityksessä on viime vuosina erityisesti korostettu myös vastuullista matkailua, millä tarkoitetaan kestävän kehityksen osa-alueiden toteutumista käytännön liiketoiminnassa (Lapin liitto, 2015, s. 24).

Lapin matkailun kehittämisessä korostetaan laatutyötä. Turvallisuus on osa toiminnan laatua. Laatutyöhön sisältyy myös asiakastyytyväisyyden näkökulma. Asiakastyytyväisyyttä rakennetaan aidolla lappilaisella vieraanvaraisuudella, jossa matkailun laadun ja turvallisuuden varmistaminen kaikessa toiminnassa on ensisijaisen tärkeää. Turvallisuuden diskurssissa merkitykselliseksi nouseekin kaikkien toimija-asemien tekemä laatutyö. Kasvavien matkailijamäärien voidaan ajatella olevan asiakastyytyväisyyden mittareita, ja alueen matkailuyrittäjät ja -toimijat sekä paikalliset asukkaat ovat mukana luomassa aitoa lappilaista vieraanvaraisuutta. Matkailun kehittämisorganisaatiot, viranomaiset ja matkailuyrittäjät ovat osaltaan vastuussa laadun toteutumisesta ja turvallisuudesta.

Taustavaikuttajana turvallisuuden diskurssi liittyy myös ympärivuotisen matkailun tavoitteeseen. Perusedellytysten, kuten turvallisuuden ja laadun, on oltava kunnossa, jotta ympärivuotiseen matkailuun tähtäävistä kehittämistoimista olisi hyötyä. Matkailun turvallisuusriskien ennakointi ja hallinta ovat keskeisiä asioita turvallisuusdiskurssin rakentumisessa. Turvallisuusdiskurssissa annetaan merkityksiä erityisesti toimijoiden väliselle yhteistyölle. Lapissa on kehitetty matkailun turvallisuuteen liittyvä verkostoyhteistyö, jossa on mukana yrityksiä, viranomaisia, kuntia, oppilaitoksia ja järjestöjä. Parantamalla viranomaisten ja matkailuyrittäjien turvallisuusosaamista lisätään matkailijoiden viihtyvyyden ja turvallisuuden tunnetta Lapissa. Näin olleen turvallisuuden diskurssissa korostetaan matkailijoiden positiivisen matkailukokemuksen syntymisestä ja viranomaisten ja matkailuyrittäjien ammattitaidon merkitystä siihen. Lapin matkailun turvallisuustyötä toteutetaan osana sisäministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, joka ohjaa alueellista turvallisuusyhteistyötä ja toimeenpanoa. Lapissa kehitetty matkailun turvallisuuden verkostomalli on saanut huomiota kansallisesti ja kansainvälisesti. Turvallisuuden diskurssia leimaavat siihen liitettävät odotukset.

Vahvistamalla sekä elinkeinon että viranomaisten Safety in Hospitality -osaamista lisätään matkailijoiden viihtyvyyden ja turvallisuuden tunnetta sekä tuetaan myönteistä matkailukokemusta (Lapin liitto, 2015, s. 47).

SAAMELAISUUS

Matkailun poliittisuuteen liittyy kysymys siitä, miten matkailusta saatavat hyödyt ja sen vaikutukset jakautuvat (ks. Dredge & Jamal, 2016, s. 2). Tämä

kysymys liittyy Lapin matkailun ja saamelaisuuden yhteensovittamiseen. Saamelaisuus mainitaan heti Lapin matkailustrategian johdannossa: strategia pohjautuu Lappi-sopimukseen, jonka yksi strategisista valinnoista on saamelaiskulttuuri (Lapin liitto, 2015, s. 4). Saamelaisuuden diskurssi oli kuitenkin tarkastelemistamme diskursseista esiintymistiheydeltään heikoin. Saamelaisuudesta puhutaan kestäväen kehityksen, yhteistyön, eettisyyden ja elinkeinojen yhteensovittamisen yhteydessä.

Saamelaisuuden diskurssissa saamelaisuus esitetään kestäväen kehityksen osatekijän kautta arvokkaana ja tavoiteltavana. Saamelaiset ovat ainoa alkuperäiskansa Euroopan unionin alueella. Sosiokulttuurinen kestävyys osana kestäväen kehitystä tarkoittaa sitä, että alueen kehittäminen on paikallisten yhteisöjen hyväksymää ja että se turvaa paikallisten asukkaiden identiteetin, arvojen ja elämäntavan säilymisen.

[Sosiokulttuuriseen kestävyYTEEN] *kuuluvat mahdollisuus osallistua päätöksentekoon, eri intressiryhmien huomioonottaminen ja kulttuurinen kestävyys* (Lapin liitto, 2015, s. 24).

Eettisyyden näkökulmasta saamelaisuuden diskurssi rakentuu ongelmalliseksi ja kaksijakoiseksi. Strategiassa todetaan, että saamelaisuuden hyödyntäminen matkailussa muiden kuin saamelaisten toimesta on aiheuttanut ristiriitoja, koska matkailuelinkeino on väärinkäyttänyt saamelaista kulttuuria. Ongelmalliseksi mainitaan saamelaispuvun käyttö, saamelaiskäsityön jäljitelmät ja kulttuuristen tunnusmerkkien esittäminen väärin. Toisaalta strategiassa mainitaan myös matkailun tuomat mahdollisuudet saamelaisille. Matkailu voisi olla heille tapa tuoda esiin omaa aitoa kulttuuriaan ja elämäntapaansa.

Matkailupalvelujen tulisi perustua aitouteen (Lapin liitto, 2015, s. 25).

Saamelaisuuden diskurssissa yhteistyö nostetaan erityisen merkittävään rooliin. Yhteistyön kautta diskurssissa luodaan odotuksia ja mahdollisuuksia molemminpuoliseen hyötyyn. Yhteistyö nähdään ratkaisuna edellä mainittuun ristiriitaan. Molemminpuolinen hyöty edellyttää matkailuelinkeinon ja saamelaiskulttuurin yhteistyötä, tiedon lisäämistä ja uusien vuorovaikutuskanavien löytämistä. Strategiassa ei kuitenkaan kerrota, miten matkailuelinkeinon ja saamelaisten välinen yhteistyö halutaan toteuttaa tai miten sen uskotaan toteutuvan.

Saamelaiskulttuurin esittäminen matkailussa tulee tapahtua eettisesti ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla, sekä mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä saamelaisten kanssa (Lapin liitto, 2015, s. 25).

Saamelaisuuden diskurssin näkökulmasta tarkastelimme myös sitä, mikä jää puheen ulkopuolelle. Saamelaisuutta koskeva osuus Lapin matkailustrategiassa on melko lyhyt, ja teksti on kirjoitettu tiiviiseen muotoon. Siinä todetaan saamelaiskulttuurin ja matkailun yhteensovittamiseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet, mutta konkreettisia toimintatapoja yhteistyön toteuttamiseksi ei tarjota. Strategiassa sivutaan myös elinkeinojen yhteensovittamisen tilaa saamelaisten kotiseutualueella, mutta siihenkään ei paneuduta syväliemmin. Maankäyttöön liittyvät ristiriidat jäävät puheen ulkopuolelle.

Poronhoidon ohella matkailu on merkittävä elinkeino myös saamelaisten kotiseutualueella (Lapin liitto, 2015, s. 24).

YHTEENVETO

Tutkimme matkailun poliittisuutta käyttäen aineistona Lapin matkailustrategiaa 2015–2018. Tavoitteenamme oli selvittää, millainen matkailun poliittisuuden olemus on matkailustrategiassa. Menetelmänä käytimme diskurssianalyysiä. Tuloksemme osoittivat, että matkailun poliittisuus ilmenee matkailustrategiassa saavutettavuuden, turvallisuuden sekä saamelaisuuden diskurssien kautta. Näistä diskursseista tarkastelimme, mitä niistä puhutaan, miten niistä puhutaan, mihin asiayhteyksiin ne liitetään ja mitä jätetään puheen ulkopuolella. Asiayhteydet, joihin diskurssit liittyivät, olivat analyysissämme keskeisiä. Ne toimivat työkaluina, joiden avulla luokittelimme diskurssit.

Saavutettavuudesta puhuttiin Lapin matkailustrategiassa useissa eri asiayhteyksissä. Saavutettavuuden diskurssi rakentui vahvasti kaksijakoisena: toisaalta saavutettavuus on kehityksen mahdollistaja, mutta toisaalta Lapin heikko saavutettavuus koetaan matkailun kehityksen esteeksi. Saavutettavuuden diskurssi rakentui näkyvänä ja Lapin matkailun tulevaisuuden näkökulmasta ratkaisevan tärkeänä. Esiintymistiheydeltään saavutettavuuden diskurssi oli löytämistämme diskursseista vahvin. Siihen liitettiin myös eniten numeerista tietoa ja tilastoja Lapin matkailun nykytilasta sekä tavoitteista.

Turvallisuudesta ei puhuttu matkailustrategiassa yhtä usein kuin saavutettavuudesta. Diskurssi oli kuitenkin painokas, sillä turvallisuus todetaan matkailustrategiassa matkailutoiminnan edellytykseksi. Puhe turvallisuudesta oli kuitenkin sen merkitykseen nähden yllättävän vähäistä. Turvallisuuudella on erilaisia merkityksiä matkailun eri toimijoille. Turvallisuuudesta puhuttiin

eri asiayhteyksissä. Turvallisuus esitetään esimerkiksi yhdeksi ympärivuotisen matkailun edellytyksistä.

Saamelaisuuden diskurssi oli voimakas painokkuutensa ja poliittisen herkkyytensä vuoksi. Puhe saamelaisuudesta rakentui kaksijakoisena. Saamelaisuuden katsotaan olevan matkailun vetovoimatekijä ja myös saamelaisten ajatellaan voivan hyötyä matkailusta. Toisaalta saamelaiskulttuurin ja matkailun yhteensovittaminen on aiheuttanut ristiriitoja: esimerkiksi saamelaispuvun käyttäminen muiden kuin saamelaisten toimesta on hankaloittanut saamelaiskulttuurin ja matkailun vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Yhteistyö nähtiin merkittävänä mahdollisuutena sekä saamelaisille että matkailuelinkeinolle.

Matkailua ei voida erottaa politiikasta irralliseksi osaksi (Edgell & Swanson, 2013, s. 121). Matkailukohteen poliittinen ilmapiiri vaikuttaa ratkaisevasti siihen, voiko alueelle matkustaa. Suotuista poliittinen ilmapiiri on edellytys koko matkailutoiminnalle: matkailukohteen on oltava turvallinen ja saavutettavissa. Dredgen ja Jamalín (2016) mukaan matkailun poliittisuuden tutkiminen on haasteellista. Huomasimme tämän myös omassa tutkimuksessaamme: laaja-alaisuutensa takia matkailun poliittisuuden käsite oli haasteellinen. Toivomme, että löytämämme matkailun poliittisuutta ilmentävät merkitykset – saavutettavuuden, turvallisuuden ja saamelaisuuden diskurssit – helpottavat matkailun poliittisuuden käsitteen ymmärtämistä ja tarjoavat uusia välineitä aiheen hahmottamiseen ja tutkimiseen.

Tutkimusaineistomme Lapin matkailustrategia 2015–2018 on julkaistu ja muuttumaton asiakirjateksti, joka on kaikkien saatavilla. Näin ollen käyttämämme aineisto on luotettava. Olemme tarkastelleet aineistoamme objektiivisesti, mutta analyysimenetelmän takia omat valintamme ovat läsnä tutkielmassa. Diskurssianalyysi sopi hyvin tutkimukseemme. Se antoi meille vapauksia tulkita aineistosta diskurseja, joiden katsoimme parhaiten ilmentävän matkailun poliittisuuden olemusta. Diskurssianalyysi ohjasi ja muokkasi tutkimusasetelmaamme koko tutkimusprosessin ajan.

Matkailuilmiö muuttuu koko ajan. Lapin matkailustrategia koskee tiettyä ajanjaksoa, ja se sisältää näin ollen vanhenevaa ja vanhentunutta tietoa. Tutkimuksemme tulokset pätevät vain tarkasteltuun strategiaan ei matkailun strategioihin yleisesti. Tarkoituksenamme oli alun perin tutkia, miten matkailua ohjailaan poliittisesti matkailustrategian välityksellä. Valitsemamme analyysimenetelmän ja tutkimusaineiston avulla emme kuitenkaan voineet vastata tähän kysymykseen. Tulevaisuudessa olisi mielestämme tärkeää ja kiinnostavaa tutkia matkailun poliittista ohjailua Suomessa.